

Бурлаєнко Тетяна Іванівна

У ПОШУКУ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ МЕНЕДЖЕРІВ

Анотація. У статті розглядаються проблеми пошуку шляхів формування економічної компетентності майбутніх менеджерів як складової ключових компетентностей на сучасному етапі розвитку України. Сьогодні освіта має дати системні знання про професійну сферу діяльності, її специфіку, формувати особистісні якості спеціаліста. Сучасний фахівець повинен володіти міцними та глибокими знаннями, професійним мисленням, мати власну професійно-особистісну позицію, економічну компетентність, яка є ознакою сучасної професійної освіти.

Ключові слова: обдарована особистість, креативність, ефективність, економічна компетентність, ігрові методи навчання.

Бурлаєнко Татьяна Ивановна

ПОИСК ПУТЕЙ ФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ МЕНЕДЖЕРОВ

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы поиска путей формирования экономической компетентности будущих менеджеров как составляющей ключевых компетенций на современном этапе развития Украины. Сегодня образование призвано дать системные знания о профессиональной сфере деятельности, ее специфике, формировать личностные качества специалиста. Современный специалист должен обладать крепкими и глубокими знаниями, профессиональным мышлением, иметь собственную профессионально-личностную позицию, экономическую компетентность, которая является признаком современного профессионального образования.

Ключевые слова: одаренная личность, креативность, эффективность, экономическая компетентность, игровые методы обучения.

Burlayenko Tatiana Ivanovna

ECONOMIC COMPETENCE BY FORMING GIFTED PERSON

Abstract. The article deals with the problem of finding ways of forming economic competence of future managers as part of core competencies at the present stage of development of Ukraine. Currently, the education system is designed to give knowledge of the professional field of activity, its specificity, has a personal form as a specialist. Modern specialist should have strong and deep knowledge, professional thinking, have their own professional and personal position, economic competence, which is a sign of modern vocational education.

Key words: gifted personality, creativity, efficiency, economic competence, game teaching methods.

Постановка проблеми

Сьогодення характеризується тим, що в нашій державі відбуваються модернізація вищої освіти та адаптування вітчизняної освіти до європейських стандартів відповідно до положень Лісабонської угоди та принципів Болонського процесу.

Розвиток ринкових відносин в Україні, її інтеграція до Євросоюзу та орієнтація на європейський освітній простір, швидкі зміни інформаційних технологій вплинули на зміну інфраструктури ринку праці та зростання вимог до підготовки компетентних фахівців. Як зазначають західні експерти, креативна освіта – перспектива майбутнього, а модель спеціаліста – не кваліфікаційна, а компетентнісна. Для сучасного економічного розвитку держави вкрай необхідні енергійні, ініціативні, економічно підготовлені, налаштовані на творчий пошук особистості, які володіють навичками ефективного управління виробничим і технологічним процесами, комунікативних зв'язків у колективі тощо.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми. У нашій державі питання підготовки економічно компетентних менеджерів і менеджерів освіти, зокрема, є особливо актуальних, оскільки сьогодні більшість керівних посад обіймають люди, які не мають спеціальної управлінської підготовки. Це пояснюється тим, що професійних управлінців почали готувати у вузах України, бізнес-ліцеях, школах лише на початку 1990-х років. Однак до цього часу чітко продуманої, відлагодженої системи професійної орієнтації та відбору студентів, визначення змісту і форм навчання, ефективного використання менеджерів на вітчизняному ринку праці ще не створено.

Д. Равен у праці «Компетентність у сучасному суспільстві» (1984 р.) вперше дав розгорнуте пояснення поняття «компетентність», зазначивши, що воно містить велику кількість незалежних один від одного компонентів. Одні компоненти він відносить до когнітивної сфери, а інші – до емоційної. Д. Равен вважає, що окремі компоненти тієї чи іншої сфери можуть замінити один одного як складові ефективної поведінки. Тому науковець розрізняє види компетентності, вважаючи їх суттю вмотивованих здібностей [7].

Поняття «компетентність» експерти державних і недержавних освітніх організацій Швейцарії, США та Канади DESECO з різних галузей (здоров'я, освіти, бізнесу) визначають як здатність забезпечити індивідуальні та соціальні потреби, виконувати поставлені завдання. Вони вважають, що компетентність ґрунтується на поєднанні цінностей, емоцій, ставлень і практичних навичок, поведінкових компонентів, знань і вмінь, усього того, що мобілізує до активної дії. Експерти також вказують на провідне значення ключових компетентностей. Найбільш значимими називаються автономна діяльність, уміння функціонувати в соціальних гетерогенних групах, інтерактивне використання засобів.

Російські науковці дають таке трактування вищезазначеним поняттям. Зокрема, С. Вишнякова визначає: «компетентність (від лат. *competens* – належний, здібний) – 1) міра відповідності знань, умінь і досвіду осіб певного соціально-професійного статусу реальному рівню складності виконуваних

ними завдань і вирішуваних проблем. На відміну від терміна «кваліфікація», містить поміж суцільно професійних знань і вмінь, що характеризують кваліфікацію, такі якості, як ініціатива, співробітництво, здатність працювати у групі, комунікативні здібності, вміння вчитися, оцінювати, логічно мислити, добирати і використовувати інформацію; 2) коло повноважень керівного органу, посадової особи; питання, у межах яких мають право схвалити рішення. Територія повноважень тих чи інших органів та осіб визначається законами, іншими нормативними актами, положеннями, інструкціями, статутами [6, 8].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає у пошуку шляхів та способів формування економічної компетентності обдарованої особистості у сучасній системі освіти.

Виклад основного матеріалу

Важливим і домінуючим у житті сучасної людини є вирішення проблем, пов'язаних із постійними динамічними перетвореннями турбулентної економіки. Ця сфера, справді, представляє інтерес для представників багатьох наукових дисциплін, зокрема дослідників, що займаються педагогікою. Аналіз продуктивності освітнього аспекту відносин людина – освіта – робота вимагає врахування аналізу тенденцій розвитку, що переважають сьогодні, в якому можна вказати, як вирішувати проблеми сучасної людини. З одного боку, фокусування тільки на одному з аспектів вищезазначеної тріади може мати фрагментарний характер. З іншого боку, всеосяжне розуміння проблеми є міждисциплінарною діяльністю і вимагає загального дослідницького підходу для вирішення цієї проблеми.

Отже, процеси інтеграції України в європейський освітній простір зумовили перегляд освітніх пріоритетів і цінностей щодо професійної підготовки компетентних, творчих, конкурентоспроможних фахівців, які здатні адаптуватися до мінливих економічних умов, оперативно реагувати на запити ринку праці, орієнтуватися у потоках інформації, готових до подальшого безперервного професійного саморозвитку та самореалізації. Сучасним навчальним закладам необхідні професіонали-менеджери з високим рівнем економічної компетентності, які здатні працювати в умовах ринкової конкуренції, готові впроваджувати освітні проекти та надавати якісні освітні послуги, ефективно здійснювати фінансово-економічну діяльність, мотивувати і координувати діяльність підлеглих.

З'ясовано, що основою формування економічної компетентності є економічна підготовка, яка передбачає систему економічної освіти і спеціальну підготовку кадрів усіх сфер економіки, політики, освіти і культури. Така підготовка спрямована на підвищення компетентності менеджерів освіти, систематичне поповнення і засвоєння ними економічних знань, формування і закріплення навичок, вмінь, стимулів і мотивів ефективної економічної діяльності та поведінки, посилення творчої активності в утвердженні й розвитку ринкових принципів господарювання.

У дидактичній літературі налічується безліч методів навчальної діяльності, проте не всі вони придатні для навчання обдарованої студентської молоді. Науковці виділяють так звані креативні методи навчання, до яких належать:

кейсовий метод, метод «мозкового штурму», ігрова діяльність, метод «критеріального калейдоскопу», бізнес-симуляція, метод емпатії, метод синектики. Метод запропонував американський психолог Дж. Гордон. Поняття синектики означає «об'єднання різнорідних елементів». З точки зору Гордона, творчий процес окремої людини аналогічний творчому процесу цілого колективу людей, які мають у сукупності різнобічну підготовку. Експеримент, розроблений ученим, дає змогу говорити про те, що в групах із застосуванням методу синектики відмічалось збільшення винаходів.

- Головним фактором креативного навчання є ініціатива учнів. Студент (учень) перестає бути об'єктом впливу і стає повноправним суб'єктом спілкування. Він відповідає за свою роботу у такій самій мірі, як педагог — за свою.

- Креативне навчання є навчанням творчості, і саме воно є також творчою діяльністю.

Одним із вирішальних чинників розв'язання цих завдань є розвиток креативного мислення майбутніх менеджерів (див. рис.). Що ж таке креативність?

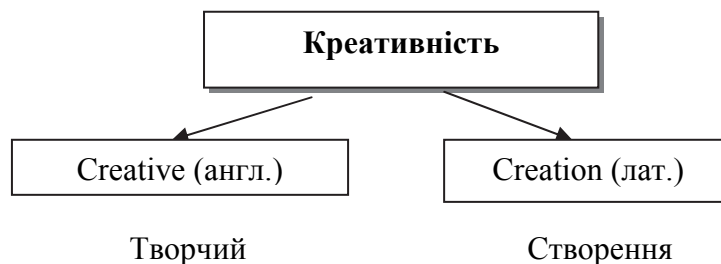


Рис. Що таке креативність?

На рисунку ми бачимо, що термін «креативність» має подвійне значення: творчість і створення. Але треба пам'ятати, що творчість не завжди дає творчий результат, а креативність сприяє створенню творчого продукту.

Поняття «**креативність**» у контексті психологічного знання набуло значення до початку 1950-х років. Піонером у сфері креативності вважають Дж. Гілфорда, який ототожнив поняття креативності та творчого мислення. Дослідження в галузі креативності проводилися вітчизняними (С. Медник, Д. Богоявленська, М. Гнатко, В. Дружинін, В. Козменко) та зарубіжними (Дж. Гілфорд, Е. Торренс, Ф. Бардон, Д. Харрінгтон) вченими. На сьогодні існує більше ста дефініцій креативності [5].

Креативне навчання – це процес постійної співпраці викладача та студента (учня). Навчальний процес організовується як живий контакт партнерів, зацікавлених один у одному та в справі, якою вони займаються разом. Креативне навчання має характерну рису: навчальний процес зливається з життям, із вирішенням реальних творчих завдань.

В основі **креативних методів** – залучення учасників навчання до діяльності. Доведено, що людина найбільше вчиться і запам'ятовує якраз у процесі своєї діяльності. Учасники навчання приходять на заняття з величезним багажем практичного досвіду, про значну частину якого не матиме поняття

навіть найдосвідченіший викладач. Креативні методи дають змогу і викладачеві, і групі використовувати цей досвід для спільної користі.

Навчання повинно підготувати його учасників до виконання завдань, які можуть виникнути поза стінами навчального приміщення. **Креативні методи** значно краще, ніж традиційні методи викладання, готують до самостійного розв'язання проблем. Кожен з учасників навчальної групи володіє відмінним стилем навчання — креативні методи забезпечують індивідуальний підхід до кожного стилю, до кожної особи зокрема і навіть дають можливість сподіватися на використання цих відмінностей для збільшення потенціалу всієї групи загалом. Традиційні методи навчання спрямовуються до людей-слухачів – як до істот, що думають, відчувають, діють, схвалюють рішення. Інтерактивні методи застосовуються в усіх в усіх згаданих формах діяльності людини та сприяють залученню їх до процесу навчання [5, с. 1]. Навчання означає проведення змін; людина, котра вчиться, повинна після закінчення навчання змінити щось у собі. Креативні методи допомагають набувати таких змін та отримати згоду на зміни.

Результативність навчання значною мірою залежить від ступеня інтеграції групи, від того, наскільки та в який спосіб кожен із членів групи ідентифікується з групою як із єдиним цілим, а також із запропонованим навчальним процесом — креативні методи сприяють інтегруванню групи та ототожненню її учасників з групою. Люди навчаються краще, коли можуть контролювати рівень, процес та темп отримування знань — креативні методи залучають кожного із учасників до створення навчання, а відтак і до контролю за проходженням навчання. Навчання дає найкращі результати тоді, коли воно найменш відірване від попереднього досвіду та щоденної практики — креативні методи (особливо симуляційні, розв'язування проблем) допомагають наблизити процес навчання до конкретного досвіду групи. Найбільшим ворогом результативного навчання є пасивність та апатія учасників — креативні методи є запереченням пасивності, оскільки у своїй основі допомагають учасникам вирішувати їхні власні проблеми та визначати власні потреби.

З розвитком менеджменту змінюються вимоги суспільства до професійних знань та якостей економічно компетентної особистості. У ринкових умовах діяльності освітніх установ кваліфікованим фахівцем нині вважається такий менеджер, який швидко реагує на зміни в економіці, соціальній сфері, сам змінює ринок і створює для своєї установи чи закладу нові ринки надання послуг.

Якість та ефективність підготовки економічно компетентних, конкурентоспроможних фахівців значною мірою залежить від змісту й форм навчального процесу, упровадження новітніх технологій навчання, переорієнтації професійної освіти з предметного навчання на навчання практичного вирішення проблем, розв'язання яких забезпечує підвищення рівня економічної компетентності як основи ефективних дій в умовах ринкової економіки [5].

Нині існує велика кількість методів та методик, за допомогою яких можна урізноманітнити навчальний процес, але найбільшої популярності набувають ігрові технології. Саме використання гри у навчальному процесі дає змогу максимально наблизити теорію до практики.

Організація навчального процесу у формі гри не є альтернативною щодо

інших методів, однак під час її проведення як аналіз конкретних чи віртуальних ситуацій, так і розв'язування фахових задач сприяють закріпленню та нагромадженню необхідних знань, відпрацюванню стійких навичок та вмінь. В учасників гри формується не лише індивідуальна відповідальність, а й відповідальність за роботу всієї команди, оскільки успіх заняття в цілому залежить від узгодженості та взаємодії усіх учасників ігрового поля.

Наведемо деякі приклади ігрових занять [5].

- **Ігри тренувального характеру (ігри-вправи)**, які містять непросту для виконання фахову ситуацію і певним визначеним порядком дій.

- **Ігри-інсценівки (бізнес-симуляція)** дають змогу на основі виконання ігор, які ґрунтуються на розгляді фрагментів (чи повного набору) конкретної діяльності (того чи іншого виду), відпрацювати комунікативні навички.

- **Комплексні дієві ігри (розв'язання кейс-стаді)**, які обов'язково містять елементи імпровізації в діях слухачів. Тематику занять зазвичай скеровано на вирішення ситуацій саме методом згурпованої командної роботи. Ділові ігри, що зазвичай складаються з трьох послідовних етапів (підготовчого, ігрового та заключного), та вимагають ретельної підготовки.

- **Ігри-змагання**. На цих заняттях одне і те ж завдання видається двом малим групам слухачів, після чого проводиться порівняння отриманих результатів та вибір найбільш оптимального вирішення проблеми.

- **Ігрове проектування (інша назва — управління проектами)** — метод, досить подібний за технологією проведення до методу ділових ігор, що має те ж саме призначення — розширення пізнавальної діяльності слухачів. Основна відмінність полягає у предметі моделювання. Якщо у форматі ділової гри імітується вирішення завдань в умові реальної чи віртуальної поведінки об'єкта, то в останньому із названих випадків — імітується чи відтворюється процес створення або ж удосконалення об'єкта [4, с. 1].

- **Тренінг** — формує у слухачів (студентів, учнів) практичні навички управління стилем своєї поведінки через усвідомлення того, як його сприймає оточення, симпатизують йому чи виявляють до нього антипатію.

- **Ситуація-проблема (ситуаційна задача)**. Пропонують провести не лише аналіз чинної ситуації, а й схвалити обґрунтоване рішення [5].

- **Критеріальний калейдоскоп**. Під час такого заняття слухачі (студенти, учні) отримують карти, на яких запропоновано різні критерії вибору (залежно від обраної тематики заняття), потім за допомогою дискусії вирішують, які критерії є найважливішими та викладають їх на планшеті найближче до його центру. Менш важливі критерії знаходяться далі від гасла гри. Після цього студенти презентують свої результати. Під час гри можна обмінювати карти для кожного поля за умови аргументування свого рішення.

- **Ток-шоу**. Рольова гра, основою якої є принцип телевізійного ток-шоу. Допомагає розвивати вміння студентів (слухачів, учнів) давати наукову інформацію, узагальнювати, робити висновки, формувати самооцінку, самореалізацію, рефлексію.

Отже, в основі перерахованих вище методик – розгорнута аналітико-синтетична діяльність суб'єкта, інтуїтивний пошук вирішення проблеми з подальшою вербалізацією всіх розумових процесів.

Безумовно, щоб досягти успіху у використанні цих методик в Україні, необхідна значна їх адаптація з урахуванням особливостей середовища, в якому працює викладач (це стосується як студентської аудиторії, так і обмежень з боку існуючих вітчизняних стандартів вищої освіти).

Як видно з викладеного матеріалу, Україна володіє потужною мережею навчальних закладів, високопрофесійним викладацьким складом, значна частина якого здатна проводити навчальний процес активними методами (зокрема представники молодшої генерації). При цьому використовується також дистанційний формат [2].

Світовий процес переходу від індустріального до інформаційного суспільства, а також значні соціально-економічні зміни, що відбуваються нині в Україні, вимагають суттєвих змін у багатьох сферах діяльності нашої держави, подальший розвиток яких, безумовно, залежить від стану національної системи освіти.

Висновки

Поділяючи думку Г. Полякової, що **компетентність** – це продукт професійної освіти, в основі якої – орієнтація на зовнішній результат. Він не лише зводиться до відповідних знань, умінь і навичок, а й пропонує шлях задоволення людиною її потреби досягти «високого мистецтва у своїй справі». Наріжним каменем тут стає високоефективний творчий компонент діяльності за наявності інших високорозвинених складових. Компетентний фахівець завжди обмежений досить жорсткими межами, які, по суті, є додатковими соціальними формами регуляції поведінки. Вони не дають змоги працювати нижче від стандартів, визначених статусом висококваліфікованого виконавця своєї соціальної ролі.

До того ж компетентність тісно пов'язана з організованістю і відповідальністю, без яких не може йтися про висококваліфікованого спеціаліста, покликаного виховувати покоління нової політичної, соціальної й економічної формації, і цей спеціаліст, щоб виконувати високі державницькі завдання, повинен володіти основами управлінської діяльності, того сучасного менеджменту, без якого вища школа не має права на існування. Величне завдання стоїть перед українською освітою, у програмних документах якої передбачено забезпечення розвитку національної освіти на основі нових прогресивних тенденцій, запровадження у навчально-виховний процес новітніх педагогічних технологій (насамперед, креативних) та науково-методичних досягнень, створення нової системи інформаційного забезпечення, входження України до трансконтинентальної системи освіти європейського простору.

Список використаних джерел

1. Багиев Г. Л. Руководство к практическим занятиям по маркетингу с использованием кейс-метода / Г. Л. Багиев, В. Н. Наумов. — М. : Финансы и статистика, 2001. — 196 с.
2. Баханов К. А. Що ж таке технологія навчання? / К. А. Баханов // Шлях освіти. — 1999. — № 3. — 24 с.
3. Вишнякова С. М. Профессиональное образование: словарь. Ключевые

поняття, термини, актуальна лексика / С. М. Вишнякова. – М. : НМЦ СПО, 1999. – 538 с.

4. Гончаров С. М. Науково-методичне забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу: монографія / С. М. Гончаров. – Рівне: НУВГП, 2005. – 266 с.

5. Гончаров С. М. Креативні методи навчання в кредитно-модульній системі організації навчального процесу: навч.-метод. посіб. / С. М. Гончаров, Т. А. Костюкова, О. М. Губницька та ін. / за заг. ред. проф. С. М. Гончарова. – Рівне: НУВГП, 2007. – 116 с.

6. Новый тлумачний словник української мови: в 4-х т. – К. : Аконіт, 1999. – Т. 2. – 910 с.

7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Дж. Равен – М., 2002. – 480 с.

8. Словник іншомовних слів / за ред. І. В. Льохіна, Ф. М. Петрова. – К.: Державне видавництво політичної літератури, УРСР, 1951. – 764 с.